

Szende Pál: A német szociáldemokrata párt adópolitikája.

A német szociáldemokrata párt 1914 augusztus 4-én megszavazta a háborús hiteleket. A párt többsége még ma is kitart ezen álláspontja mellett, de a háború példátlanul hosszú tartama folytán helyzete egyre nehezebbé válik. A német kormány tett ugyan engedményeket igen fontos kérdésekben a munkásságnak, de általános gazdasági politikája, az uralkodó osztályhoz való viszonya, a földbirtokkal és a banktőkével szemben való magatartása ugyanaz, mint háború előtt volt. A szociáldemokrata párt többsége, ha csak a kormánnyal a háború alatt kifejlődött egyetértést minden pillanatban felborítani nem akarja, kénytelen sok oly dolgot helyeselni, vagy legalább is hallgatással mellőzni, melyet a háború előtt a leghevesebben támadott volna. De kénytelen ezt azért is megtenni, mert máskülönbén a párt kivált kisebbsége, a *Szociáldemokrata munkaközösség* malmára hajtaná a vizet, melyet ez a szakítás, sőt a kiélesedett ellentét is teljes mértékben igazolna. Angliában és Franciaországban a munkáspártok a minisztériumban kaptak helyet s egyes kormányzati ágak szocialista vezetés alá kerültek. Ezzel a kifelé nagyon mutató eredménnyel szemben, mely a tömegek előtt elhomályosítja a gazdasági politika sikertelenségeit, a német többségi szocialisták legfeljebb arra hivatkozhatnak, hogy egyik vagy másik elvtársuk nézetét a hatósági testületeknél meghallgatják és nekik véleményező hatáskört juttatnak.

Legnehezebb volt a többségi párt helyzete az adópolitika kérdésében. Anglia a hadüzenet után azonnal felemelte az egyenes adókat, s az adókulcs felszámolása még ma sem ért véget. A háború költségeinek egy részét a felemelt adókból fedezik. Németországban az összes háborús kiadások fedezéséül a mai napig kizárólag a hadikölcsönök szolgálnak. Helfferich, aki a háború elején került a birodalom pénzügyminiszteri székébe, a háborús birodalmi egyenes adók behozatalára irányuló indítványokat oly fennhéjázóan és foghegyről utasította vissza, hogy még a polgári lapok, mint a *Berliner Tageblatt* és a *Frankfurter Zeitung* sem tudták felháborodásukat eltitkolni. A magyar sajtó Helfferichnek állandóan hozsannákat zengett, s úgy írt róla, mint a gondviselés kiválasztott küldöttjéről. Ezt a nagy rajongást megmagyarázza az, hogy Helfferich a legnagyobb német pénzintézet, a Deutsche Bank igazgatói székéből került a kincstár államtitkári állásába. A mi lapjaink nagy része vallásos tisztelettel viseltetik minden bank igazgató szellemi képességei iránt. Részükre 20 millió alap-

tökénél a kiválóság kezdődik, 50 millió fölül már mindenki zseni. Hát még a Deutsche Bank igazgatója! Hiszen az alap-tőke fölül van a 200 millió márkán! Az igazság az, hogy Helfferich történelmi időkben lefolyt pénzügyminisztersége alatt egyetlen egy megváltó eszmét sem termelt, bankjegyekből és kölcsönkötvényekből gazdálkodott. Csak amidőn a deficit már a rendes költségvetésben is felülhaladta a félmilliárd márkát, 1916 tavaszán jött új adótörvényekkel. Betartotta a régi receptet. Felemelte a fogyasztási és forgalmi adókat. Az egyenes adókhoz hozzá nem nyúlt. Egyedül a hadinyereségadóval tért el a régi módszertől. De ezt már előbb életbeléptették semleges és ellenséges államok, úgy hogy ez sem kezdeményezés, hanem csak utánzás volt.

A helyzet nehézsége különösen azon párttagok írásain látszik meg, akiknek az a nem könnyű feladat jutott osztályrészül, hogy a sajtóban és a pártirodalomban a kisebbséggel szemben felvegyék a legélesebb harcot. Ezek közé tartozik Heinrich Cunow is.¹ Írásai tipikus szellemi megnyilvánulásai a többségi párt szélsőjobb szárnyának, s ezért fokozott figyelemre tarthatnak igényt. Régebben nem igen foglalkozott adópolitikai kérdésekkel és ez cikkein nagyon is meglátszik. Tudásának soványságát nagyképűséggel és a konkrét helyzettel összefüggésben nem lévő Marx- és Engels-idézetekkel igyekeznek pótolni. Ő már jóelőre tudhatta azt, hogy Helfferichtől mily adóreformot lehet várni. Egészen bizonyos volt, hogy birodalmi egyenes adókat nem fog hozni. Ehelyett a forgalmi adók kerülnek sorra, mert ezek elsősorban a városi polgárságot, az ipart és kereskedelmet érik. Az állam hatásköre és beavatkozási joga a háború alatt nagyon megnövekedett, számos monopólium, amelyről a háború előtt álmodni sem lehetett, ma egy tollvonással létesíthető, technikai akadályja nincs. Cunow jól tudhatta, hogy a mai erőviszonyok mellett az adóreform csak ebben a körben mozoghat. Az adott helyzetben nem marad más hátra, mint a szűkségből erényt csinálni, amin úgy sem lehet változtatni, azt elméleti követelménnyé felfűjni. A klasszikusokból megfelelő idézeteket találni igazán, nem nehéz feladat. Aki keres, mindig talál.

Az erfurti pártprogramon szerint el kell törölni a közvetett adókat és ezek helyébe a fokozatos vagyoni és jövedelmi adót kell tenni. Cunow kinyilatkoztatja, hogy *nem minden egyenes adó jó és nem minden közvetett adó rossz*. Ova inti a kisebbséget, hogy a programot túlzásba ne vigye és oly közvetett adót, mely a munkásságra nézve nem terhes, csak az elv kedvéért ellenezzon, viszont minden egyenes adót helyesebben csak azért, mert egyenes adó, még ha a munkásságnak nem is válik előnyére. Ez mind igaz, sőt több az igazságnál, — *közhely*. A magyar II. oszt. kereseti adó, melynek legkisebb tétele 1908 előtt 4 korona, legmagasabb tétele pedig 8 korona volt, rosszabb a dohányadónál, vagy a számlabélyegnél, pedig ezek közvetett adók. Csakhogy a rossz egyenes adók ma már minden kultúrállamban megszűntek vagy szűnőfélben vannak. Reájuk, mint példákra, már nem igen lehet hivatkozni,

¹ Heinrich Cunow: *Praktische Steuerpolitik oder Steuerdogmatik*. Berlin 1916.

Németországban a fogyasztási adók közül szeszadó, söradó, cukoradó, dohányadó, gyufaadó stb., szóval oly adók állanak fenn, melyek elsősorban a nagy tömegekre nehezdednek. Ezzel szemben a legtöbb német szövetséges államban alig van más egyenes adó, mint a jövedelmi és a vagyonadó. Ezek a legkisebb jövedelmeket és vagyonokat az adózás alól mentesítik s adókulcsuk fokozatosan emelkedik. A birodalom idáig két egyenes adót szedett: az örökségi adót és 1913-ban a rendkívüli hadiadót (*Wehrbeitrag*). Ezek elsősorban a nagyobb vagyonokra és jövedelmekre nehezdedtek. Volt idő Poroszországban, mikor az osztály- és fejadóból (*Klassensteuer*) eredő bevétel túlnyomó részét a szegény emberek szolgáltatták s a 3000 talléron felüli jövedelmek teljesen adómentesek voltak, volt idő, mikor Magyarországon egyenes adót csak a jobbság és a városi polgárság fizetett és a fogyasztási adókhoz a bécsi kormány főleg azért nyúlt, hogy ezzel a nemességet is közvetett úton adófizetésre kényszerítse. *Ma már ennek a nagyképű közhelynek semmi jelentősége nincs*, Németországra nézve pedig feltétlenül bizonyos, hogy a proletariátus szempontjából *minden egyenes adó jó és minden fogyasztási adó rossz*. Az egyenes adók tételeit a vagyonnal és a jövedelemnél arányba lehet állítani, a fogyasztási adóknál a fokozatos adóztatásnak technikai akadályai igen erősek. Amíg az áruelosztás hatóságok útján nem történik, igen nehéz lenne megvalósítani azt, hogy a gazdagabb ember magasabb sóadót, pálinkaadót vagy cukoradót fizessen, mint a szegény. Mint-hogy a gazdagok száma mindig csekélyebb, mint a szegényeké, a fogyasztási adók bármily fokozásából nem lehetne annyi bevétel-többletet elérni, mint az egyenes adók felemeléséből. Oly fogyasztási adó, mely csak a gazdagokat éri, kevés van, például a pezsgőadó. Ebből azonban a legmagasabb adótételek mellett is aránylag csekély összeg folyhat be, úgy hogy nagy pénzügyi reformok alkalmával szóba se jöhet.

Német statisztikusok adatai szerint² a fogyasztási adók a 800—1200 márka közötti jövedelemnek 4,4—6,3%-át, 4000 márka jövedelemnek 1,3—1,9%-át, 30.000 márkán felüli jövedelemnek csak 1%-át veszik igénybe, ellenben az egyenes adók a 800—1200 márka közötti jövedelemnek 3,8%-át, 30.000 márkán felül már 9%-át, s így tovább.

A közvetett adók alá tartoznak a *forgalmi adók* és *bélyegilletékek* is. Ezeknél a kérdés nem oly világos, mint a fogyasztási adóknál, éppen ezért Cunow nagyon beléjük kapaszkodik; amikor közvetett adókról szól, rendszerint a forgalmi adókat érti. Ezekről később szólunk.

Az egyenes adóknak oly mérvű felemelésére, mint Angliában, a német birodalmi gyűlésen ma még nem lehet többséget kapni. Ezt tudja jól Cunow. A politikai kényszerhelyzetre elméleti hímet akar varni, s ezért kijelenti, hogy az erfurti programúinak az a követelése, mely szerint az állami kiadásokat egyenes adókból kell fedezni, a tőke *felhalmozódását*; — *akkumulációját* — *meglássítja*, vagy pedig teljesen lehetet-

² Adolf Wagner — Hermann Deite: *Finanzwissenschaft*. III. rész, 2. kiadás, 1. könyv, 344.1. Berlin 1910. Gerloff számításai. Július Wolf. *Die Steuern in Deutschland*. Berlin und Leipzig 1912. 27. 1.

lenné teszi. Már pedig a kapitalisztikus gazdasági fejlődésnek egyik legfőbb emeltyűje a tőkének minél gyorsabb felhalmozódása, mert a felhalmozott tőkék a termelés további fokozására, a mezőgazdaság, ipar és kereskedelem emelésére szolgálnak. A túlzott egyenes adók tehát a gazdasági fejlődést megállítják és ezért *a munkásosztályra is károsak*. Cunow állításának támogatására számos idézetet sorakoztat. Ezek az idézetek csupán annyit mondanak, hogy míg a jelenlegi gazdasági rendszer és politikai uralom fennáll, addig nem lehet arra gondolni, hogy az összes állami kiadásokat egyetlen egyenes adóból fedezzék, s szembeszállnak azok magatartásával, akik az egyetlen jövedelmi adón kívül minden más adót elutasítanak, bármennyire megfelel is ez az adónem a munkásság érdekeinek. Ezzel a dogmatikus vaskalapossággal szemben nagyon helyes volt a mai hatalmi megosztás kényszerítő voltára rámutatni.

Hogy a túlzott adóztatás a tőke jövedelmezőségét csökkenti és a felhalmozást lassítja, ez kétségtelenül igaz. De ha ezt az elvet következtésen tekintetbe akarnék venni, akkor a tőkét mindenféle adózás alól fel kellene menteni. Másrészt — s ez a döntő — *Németországban az egyenes adók még oly kevésbé varrnak kihasználva, eredményük annyira fokozható, és még oly messze vannak attól a határtól, ahol a tőkeakkumulációt meglassíthatják*, hogy most jóhiszeműen ezt a kérdést szóba hozni nem lehet. Németország már a háború előtt elmaradt Angliától az egyenes adó fokozása terén. A porosz jövedelmi adó legmagasabb kulcsa a pótlékokkal együtt 5% volt, az angol income tax-é 8,3%. Az angol örökségi adó 1912-ben 536 millió márkát hozott, a német birodalmi és az állami örökségi adók 1913-ban 70 millió koronát.³ Nem lehet állítani, hogy Angliában a jövedelmi és örökségi adó fokozása folytán a vállalkezési kedv megcsökkent, a gazdasági élet visszafejlődött, a munkásság sorsa megromlott volna. Sőt a betegség és aggkor elleni biztosítás költségeit Lloyd George a jövedelmi adó felemeléséből teremtette elő. A háború alatt a német szövetséges államok jövedelmi és vagyoni adóinak kulcsa legfeljebb 25—40%-kal emelkedett. Ezzel szemben Angliában a jövedelmi adóból eredő bevétel 1913—1916 között 44 millió £-ról 116 millió £-re emelkedett,⁴ s ma már megközelíti a 170 millió £-ot, a növekedés tehát 200—300%, a legmasrasabb jövedelmek adókulcsa 33%. Közvetlenül a háború kitörése előtt tartott előadást a német Flotta-Egyesületben. Julius Wolf, a nálunk minden ok nélkül nagy tekintélynek örvendő áltudós és háborús uszító, Anglia és Németország: adótartalékairól.⁵ Ebben az előadásban kimutatta, hogy Anglia már elérkezett ahhoz a határhoz, ahol az adóterhet már tovább nem emelheti, míg Németországban úgyszólván szabad az út. Az angol kormány, mint a fentebbi számokból látszik, nem befolyásoltatta magát Wolf úr véleményétől, a

³ *Statistical Abstract for the United Kingdom*. 1912. 9. 1. — *Stat. Jahrbuch für das deutsche Reich*. 1915. 348—358. 1.

⁴ *Daily Mail Yearbook* 1916. 248—249. 1.

⁵ *Die Steuerreserven in England und Deutschland*. Finanzwirtschaftliche Zeitfragen. 18. Heft. Stuttgart 1911

német birodalmi kormány pedig nem vette igénybe a részére kínálkozó lehetőséget. 1913-ban a Németbirodalom és a szövetséges államok egyenes adókból 943 millió márkát vettek be, Anglia már 1912-ben 1450 millió márkát. Hogy az arány azóta még jobban eltolódott, a fentiekből kitűnik. Mindaddig, amíg a német egyenes adók az angol jövedelmi és örökségi adók határát el nem érik, az akkumuláció meglassításáról és a munkásosztály károsításáról beszélni üres fecsegés.

A tudományos szocializmus azt tanítja, hogy a társadalmi fejlődés törvényszerű folyamat, melyet a termelési szervezetben rejlő erők irányítanak. Ezt a fejlődési folyamatot politikai cselekvéssel és gazdasági mozgalommal lehet lassítani vagy gyorsítani, de feltartóztatni és megváltoztatni nem lehet. Ez a szigorúan tudományos elv igen könnyen használható fel arra, hogy bármily opportunistá, sőt haladásellenes álláspontot meg lehessen vele indokolni. Nincs oly a nagybirtok, az ipari és banktőke ellen irányuló rendszabály, melyet ez elv alapján helyteleníteni ne lehetne. Csak azt kell mondani: a kollektivistá társadalmi rend megszületésének a kapitalisztikus gazdasági szervezet tökéletes kifejlődése a szükségszerű előfeltétele. Minden oly rendszabály, mely a kapitalizmus kifejlődését gátolja, megnehezíti a kollektív gazdasági szervezet létrejöttét, s ezért káros a munkásságra. Helfferich csakugyan ezt az érvet használta, midőn a szocialista szónokkal szemben 1916 március 22-én kijelentette, hogy az egyenes adók túlfokozása a tőke felhalmozását lassítja, és így a munkásságra nézve is káros. Ugyanígy nyilatkozott v. Heydebrand a konzervatívok vezére.⁶ Ezt mondta a részvénytársulati adóról folytatott vita során két ízben Teleszky János pénzügyminiszter is. Ezen az állásponton van Karl Renner is.⁷ E szemle hasábjain⁸ már egy ízben kifejtettük, hogy Renner kiváló elméjű politikus és elsőrangú író, de politikai és gazdasági kérdésekben oly opportunizmust tanúsít, hogy ez nemcsak szocialistához, de még polgári demokratához képest is túlságosan sok. A marxi zsargont oly ügyességgel alkalmazza, hogy nemcsak járatlanok, hanem még tapasztalt szocialisták is nehezen veszik észre, hogy ami az ő szájában társadalomtudományi kinyilatkozásként jelenik meg, az tulajdonképpen a sajátos és bonyolult osztrák politikai viszonyok szülte gyakorlati megoldás.

A tőkefelhalmozódást nemcsak a magas adó akadályozza, hanem minden oly rendszabály, amely a tőkée profitját és többletértékét (*Mehrwert*) csökkenti, tehát minden hathatós szociálpolitikai reform és munkabéremelés is. Joggal állíthatja a *Leipziger Volkszeitung*, hogy aki az egyenes adóktól a tőkefelhalmozódás szabadságát félti, az a szakszervezeti mozgalommal szemben is állást foglal, mert a szervezkedésnek az a legfőbb célja, hogy a bért a *Mehrwert* rovására növelje. Cunow ezt az érvet nem tudja megcáfolni, s azzal a

⁶ Gustav Hoch: *Neue Steuern während des Krieges*, Berlin 1916. 15—16. 1.

⁷ Idézi Cunow. 39. 1.

⁸ *Gross-Österreich és a magyar proletariátus. Huszadik Század* 1907 XVI. k. 931—49, 1041—52. 1.

megjegyzéssel könnyít magán, hogy a *Leipziger Volkszeitung* okoskodása „*urkomisch*” (40. 1.).

Az a felfogás, hogy az akkumuláció gyorsítása a gazdasági fejlődés érdekében szükséges, még abból az időből származik, amikor joggal lehetett azt hinni, hogy a Marx megrajzolta kapitalisztikus fejlődés rövid időn belül tetőpontra jut és a rendszer megdől. Azóta kitűnt, hogy ez rövid időn belül be nem következhetik. Ezért a tőkefelhalmozódás gyorsítása jna már nem egy megváltó gazdasági rend reménybeli előfeltétele, s ha ez csak a munkásság rovására történhetik, nem is kívánatos. A tapasztalat azt mutatja, hogy az akkumulált tőke, amely a hazai termelésben elég nyereséges elhelyezést nem talált, a külállamokba vándorolt. A tőkeexport magával vonta a nemzetek gyarmatpolitikai versengését, a fegyverkezést, nemzetközi feszültséget és végül a világháborút. Ha a különböző törvényhozások a tőke túlságos felhalmozódását szociálpolitikai és gazdasági rendszabályokkal kissé megakadályozták volna, ez a világháború nem tört volna ki. A háború utáni tőkefelhalmozódás menete lassabbá fog válni a háború pénzügyi terheinek nyomása alatt, s az akkumuláció gyorsításának jelszava még jobban veszít jelentőségéből.

Az akkumuláció meglassulásának rémét tehát még igen korai a falra festeni. Cunow egyik későbbi cikkében, támadások ellen védekezve, kénytelen beismerni, hogy a jövedelmi és vagyoni adók terhe még távol áll attól a határtól, ahol ez a hatás bekövetkezhetik, sőt tiltakozik az ellen, mintha ő ilyesmit mondott volna. De ha ez igaz, mi célja van ennek a szélmalomharcnak? Mióta lett szocialista író feladata, hogy az egyenes adók emelése miatt félreverje a harangokat, mikor maga is beismeri, hogy az egyenes adóteher még nem érte el a telítési pontot. Angliában ma az egyenes adóteher — a hadinyereségadót nem is számítva — 2—3 milliárd márkával nagyobb, mint Németországban, s az angol nemzeti vagyon és jövedelem nem nagyobb, mint a német. És mégse hatolt el hozzánk oly angol szocialistának híre, aki az angol kapitalizmus jövőjéért remegne. Az is egészen bizonyos, hogy az óriási adóteher dacára Anglia nyakig úszik a háborús konjunktúra áldásaiban. Ha Németország 2 milliárd márka többletet akarna egyenes adókból beszedni, a meglevő adókat 200%-kal kellene felemelni, s még akkor is sokkal kisebb lenne az adóteher, mint Angliában. Semmi kétség, hogy a német gazdasági élet ezt az adóterhet éppenúgy kibírná, mint az angol közgazdaság.

A közvetett adók közé a *forgalmi adók* és a *bélyegilletékek* is tartoznak. Ezekre nézve nem oly világos az, hogy a közvetett adó rosszabb az egyenes adónál — mint a fogyasztási adók tekintetében. Ezért közelebbről meg kell vizsgálni a kérdést, hogy egynémely egyenes adó nem károsabb-e demokratikus szempontból, mint a forgalmi adók?

Németországban jelenleg a következő forgalmi adók vannak érvényben: váltóbélyeg, a vasúti és hajózási menetjegyekre és fuvarlevelekre kirótt illeték, (csekkbélyeg, részvénykibocsátási és osztalékilleték, kötjegyek, társasági és biztosítási szerződések illetéke stb. Ezek többsége a termelési

és a forgalmi folyamatot terheli és azok költségeit szaporítja.

A vitát az dönti el, hogy *át lehet-e a forgalmi adókat hátrítani?* Ha igen, akkor ezek szintén *fogyasztási adók*, mert a fogyasztást drágítják meg, az áru, vagy szolgáltatás árát a forgalmi adó összegével növelik. Ha nem lehet azokat áthárítani, akkor hatásuk ugyanaz, mint az *egyenes adóké*. Harmadik lehetőség nincs.

Az adóáthárítás elsősorban *hatalmi* kérdés. Mindig a szóbanforgó társadalmi osztály és foglalkozási ág gazdasági súlyától és politikai befolyásától függ, hogy áthárítja-e az általa fizetett adót és mily mértékben. Cunow azt mondja, hogy gyakran az egyenes adókat könnyebb áthárítani, mint a forgalmi adókat. A bizonyítással adós marad. Azzal érvel, hogy az árak függenek az általános gazdasági helyzettől és a világpiaci áráktól. Áremelkedő irányzat idején minden adó áthárítható, árhanyatlás idején semmi sem, vagy csak kevés. Ez igaz, de ez a bölcsesség az egyenes adókra is áll. Említ egy példát, a hajófuvarlevelekre rótt bélyeget, amelyet rendszerint nehéz a szállító félre áthárítani. Ez a példa nem minden célzatoság nélkül való, mert azon kevés esetek közé tartozik, amikor a szállítási díjakat a nemzetközi versenyviszonyok határozzák meg. A legtöbb árunál a vámvédelem, a vasúti tarifa-politika és kartellszervezkedés kizárják a nemzetközi piac árának befolyását s lehetővé teszik minden adószolgáltatás áthárítását. Sőt a nemzetközi hajózási kartellek idején a tengeri fuvarlevelek bélyegilletéke is teljes biztonsággal áthárítható. Ha az adóáthárítás tisztán a gazdasági konjunktúráról és a piaci áralakulástól függ, akkor hanyatló árirányzat idején a cukoradót a répatermelők és cukorgyárosok, a szesz- és söradót pedig a szesz- és sörgyárosok és nem a fogyasztók viselnek. Ezt pedig igazán nem lehet állítani.

A forgalmi adók áthárítása azért is könnyebb, mint az egyenes adóké, mert nagyobb rá a lehetőség és több a pszichikai hajlandóság. Az egyenes adó nem tartozik a szorosan vett üzleti költségek közé, a termelő és az eladó egyéb jövedelmeik és vagyontárgyaik után is fizetnek adót. A forgalmi adók azonban az egyes üzleti cselekményekkel a legszorosabb összefüggésben állnak és a tulajdonképeni üzleti költségekhez számíthatók. Az eladó a vételárhoz rendszerint hozzászámítja a konkrét ügyletre vonatkozó váltóbélyegét, a fuvarlevél bélyegét, valamint a számlabélyegilletéket stb. és úgy az eladó, mint a vevő ezt rendszerint természetesnek, a forgalmi szokásokkal megegyezőnek találják. A kereskedelmi szokások szerint az árban a vasúti szállítás költségei — hacsak: a felek külön ki nem kötötték — benn nem foglaltnak. Ugyanez vonatkozik a vételi ügylettel kapcsolatos illetékekre is. Az eladó árjegyzékében vagy ajánlatában meghatározza az árakat. Ha a vevő nincs kényszerhelyzetben, nem fog beleegyezni abba, hogy az eladó a teljesítésig az árat felemelje, csak azért, mert az ő jövedelmi vagy vagyoni adóját is időközben magasabbra emelték. De ha a számlabélyeg közben magasabb lett, és azt az eddigi üzleti összeköttetésben mindig a vevő viselte, nem fog az ellen kifogást emelni, ha az eladó a számlában a magasabb bélyeget is felszámítja. Kölcsönös egyetértés uralkodik a forgalmi láncolatban résztvevő felek között, hogy a

felmerülő összes költségeket az utolsó láncszemre, a fogyasztóra kell hárítani. A német birodalmi gyűlésen a szociáldemokrata párt kérdést intézett Helfferich államtitkárhoz, hogy nem fognak-e a tervezett forgalmi adók áthárítás folytán fogyasztási adóvá válni. Helfferich kifejezetten beismerte, hogy az áthárításnak semmi akadálya nincs. A szociáldemokrata párt többsége is a legmerevebben állást foglalt az új forgalmi adók ellen, azzal az indokolással, hogy ezek az adók a fogyasztókat érik. Mint jellemző bizonyítékot felemlítjük még, hogy egyes kereskedelmi és ipari érdekképviseltek mozgalmat indítottak, hogy az áruforgalmi bélyeget (*Warenumsatzstempel*, — a mi számlabélyegünknek felel meg, de a forgalom összege után egyszerre fizetendő) — a kereskedők és iparosok hazafias okokból ne hárítsák át vevőikre. Ha az áthárítás oly nehéz volna, erre a mozgalomra nem lenne szükség.

Minden országban azt látjuk, hogy a konzervatív pártok az egyenes adókat körömszakadásig ellenzik és inkább a forgalmi adókat szaporítják. Csak a szocialista, és munkáspártok nyomása tud ellenkező hatást elérni. Németországban a kereskedelmi és ipari tőke képviselői a nemzeti liberális párt és a haladó néppárt. Ezek — bár programjukban a birodalmi egyenes adók is szerepelnek — később, miután a kormány az adójavaslatokat előterjesztette, a konzervatívokkal és a centrummal mégis kompromisszumot kötöttek, a hadinyereség-adón kívül minden más egyenes adóról lemondtak, ellenben az új forgalmi adókat elfogadták. Ezek valószínűleg tisztában vannak saját érdekeikkel és tudják, melyik adó veszedelmesebb rájuk nézve, melyik áthárítható és melyik nem. Lehet, hogy mindezek a pártok és osztályok nincsenek együttvéve oly okosak, mint Cunow és idáig mindig a saját érdekeik ellen dolgoztak. Csak az a baj, hogy Cunow adócikkei nem jutnak el közibük, vagy nem olvassák el elég figyelemmel és — sajnos — így még hosszú időn át fognak ily „öngyilkos” politikát űzni és egyenes adók helyett a forgalmi adókat szaporítani.

Cunow megvizsgálja, melyek azok a társadalmi osztályok, amelyek az egyenes adókat nehezen háríthatják át. Ezek között első helyen állanak a tisztviselők és a munkások. Ez is igaz. De viszont minden, az utolsó évtizedben megalkotott komoly egyenes adóreform a munkásokat részben vagy egészben kivette a jövedelmi adó alól s adóterhőket folyton csökkenti. A vagyondó reájok csak kivételesen terjed ki. Ha Cunow azt mondja, hogy az alacsony jövedelmekre kiterjedő jövedelmi adó károsabb, mint sok forgalmi adó, ez is igaz, de az érvelés teljesen rosszhiszemű, mert még Németországban sincs arról szó, hogy az alacsonyabb jövedelmeket, amelyek most adómentesek, jövedelmi adó alá kell venni.

Legmulatságosabb azonban fejtegetésének az a része, ahol arról szól, mily szomorú helyzetben van az a tőkések, aki vagyonának kamataiból él. Mi lesz ezzel, ha egyenes adóját felemelik? Az adótöbbletet vagy eddigi megtakarításainak rovására fizeti ki, tehát kevesebb pénzt tesz be a bankba, a bankok kevesebb pénzt bocsáthatnak a termelés rendelkezésére, a tőke felhalmozódása megcsökken, az ipar és kereske-

delem fejlődése megáll. Ha pedig a tőkés inkább luxusfogyasztását kénytelen csökkenteni, akkor kevesebbet fogyaszt, minek folytán az illető iparágban a termelés csökken, elbocsátják a munkásokat, vagy leszállítják a béreket. A helyzet tehát teljesen reménytelen. A tőkés jövedelme szentség, amelyet egyenes adókkal érinteni nem lehet. De ami a tőkésre vonatkozik, az áll minden mezőgazdára, gyárosra és kereskedőre, a tőkefelhalmozódást, náluk sem szabad lassítani, a luxuskiadásokat ezeknél sem szabad megszorítani, mert akkor is beáll a katasztrófa. Szóval mi a legjobb adópolitika a munkásság érdekében? Az, ha a felemelt adók terhét egyedül a munkásosztály viseli, mert akkor a *szent* tőkefelhalmozódást semmi baj nem érheti.

A tárgyismeret teljes hiányára vall Cunow részéről, amikor azt hiszi, hogy a forgalmi adók a tőkésnek jövedelmét nem érintik. Úgy Németországban, mint Magyarországon a részvénytulajdonosok után illeték fizetendő. Ha ezt felemelik, csökken a tőkés jövedelme. Az osztalékról nyugtát kell kiállítani. A nyugtából emelése a tőkés jövedelmét csökkenti. A tőkés árut vásárol, s a számla- vagy áruforgalmi bélyeget ezután neki kell fizetnie. Felemelik a vasúti szállítási illetéket, a tőkés drágábban utazik.

Eppen oly téves állítás, hogy a forgalmi adók a munkásokat és a hivatalnokokat nem érdeklik. Azt mondja, hogy a munkásnak, aki legfeljebb egyszer egy évben utazik nyaralásra, a vasúti jegyek bélyegilletékének felemelése nem fontos szempont. Magyarországon például minden vasúti jegy árába, sőt a közúti jegyek árába is bele van számítva a forgalmi illeték. Németországban egyelőre a IV. osztályú és a 60 pfennignél olcsóbb vasúti jegyek az illeték alól mentesek, de minden munkás, aki 60 pfennignél nagyobb viteldíjat fizet, már adó alá kerül. A többi forgalmi adók őt közvetlenül érdeklik, mert ha azokat át lehet hárítani, az adóterhet mindig a munkás, mint gazdaságilag gyengébb fél viseli.

Ha tényleg igaz volna, hogy a termelő és kereskedő nem tudja a forgalmi adót áthárítani, akkor annak hatása ugyanaz, mint az át nem hárított egyenes adóé. Helyesebb tehát mindjárt a közvetlen, utat választani, annál is inkább, mert a *forgalmi adóknál a fokozatosság elvének nehezebb érvényt szerezni, mint az egyenes adóknál*. A számla- és csekkbélyeg, a fuvarlevelekért és menetjegyek után fizetett illeték kulcsa, igen kevésbé alkalmazkodhatik az illetéket lerovó fél vagyoni és jövedelmi viszonyaihoz, a jövedelmi és vagyonadó kulcsa ellenben minden nehézség nélkül.

Cunow magja is elismeri, hogy az át nem hárítható forgalmi adók a forgalmi folyamat költségeit (*die Kosten des Zirkulationsprozesses*) növelik. Ez pedig annyit jelent hogy ezáltal csökken a tőkés profitja és lassúbbá, válik a tőke akkumulációja.

A háború befejezése után minden állam költségvetése óriási mértékben meg fog duzzadni. A többletkiadásokat Cunow szerint az egyenes és közvetett adók emelésével nem lehet fedezni és ezért új jövedelmi forrásokra, nagy monopóliumok megteremtésére van szükség. Az államnak reá kell

tenni a kezét azokra a nyereségekre, amelyeket eddig a gyárosok, nagy- és kiskereskedők élveztek. Cunow elsősorban a szénmonopóliumra gondol és idevonatkozó fejtegetései megvilágítják, miképpen véli ő a pénzügyi reformot megvalósítani. Az állam mindenekelőtt lefoglalja a maga részére azokat a széntelepeket, amelyeket eddig még ki nem használtak, s értők mérsékelt kisajátítási összeget fizet. Az összes bányavállalatokat állami ellenőrzés alá helyezi és kényszerszindikátusokban egyesíti. A bányatermékek eladását szintén az állam eszközi és a bányavállalatok által beszállított szén fejében nekik az utolsó tíz év átlagának megfelelő árat üzet, ami a vállalatok mérsékelt jövedelmezőségét biztosítja. Szóval, még ebben az egy esetben is nem gyökeres reformra gondol, hanem csupán félrendszebályokra. Az állam csak a kereskedelmi monopóliumot tartja fenn magának és a termelésből eredő haszonról a bányavállalatok javára lemond. Cunow ugyan hozzáteszi, hogy a szénmonopóliumot lehet úgy is megvalósítani, hogy az állam a bányákat egyszerre vagy megfelelő sorrendben kisajátítja, de ezzel a megoldással tovább egyáltalában nem foglalkozik.

Ha igaz az a tétel, hogy minden erősebb adóemelés csökkenti a tőkék felhalmozódását, ez monopóliumokra is vonatkozik. Mihelyt az; állam az eladási haszon egy részét magához vonja, és nem engedi meg, hogy a bányavállalatok a konjunktúrát teljes mértékben kihasználják, ezáltal azok profitját csökkenti és az akkumulációt lassítja. Ha pedig az állam egyes iparágakat teljesen kisajátít, akkor azokban a magántőke nyereséget és többletértéket nem termelhet, ami szintén szűkebb körre szorítja a tőkefelhalmozás lehetőségét. Cunow azt mondja, hogy a túlságos egyenes adók a gazdasági fejlődést feltartóztatják, ellenben az államosítás ezt nem idézi feltétlenül elő, mert hiszen semmi ok sincs arra, hogy az állam a monopolizált iparágban, például a széntermelést ne fokozza. A tapasztalat szerint az eddigi legsúlyosabb egyenes adók sem gátolták meg a magán termelés fejlődését. A monopólium ellenben a létalapot veszi el tőle. Az az ellenvetés pedig, hogy az államnak módjában van a többletjövedelemből a termelést fejleszteni, az egyenes adókra nézve is érvényel bír. Cunow rá is jön erre az igazságra, hogy a tőkés profitja az államosítás útján nem párolog el a levegőbe, hanem az állam pénztárába folyik, amely azokat hasznos célokra is fordíthatja. Nem tudjuk ezt a szellemes különbséget megérteni. Az egyenes adókból befolyt jövedelmet nem fordíthatja az állam produktív célokra, a monopóliumokból befolyókat pedig igen! Vagy talán az állampénztárban különbséget tesznek oly bankjegy között, mely széneladásból, avagy jövedelmi adó fejében fizetett be, és az utóbbit produktív célokra nem lehet kiadni? A rosszhiszeműségnek koronáját a saját érvelésére a következőkben teszi fel. Ha mindegy az — mondja —, hogy az állam honnan szerzi jövedelmét, ha mindegy az, hogy a tőkés profitját adóztatja meg, vagy pedig a termelési eszközöket sajátítja ki, akkor ez a legerősebb érv a termelési eszközök államosítása ellen, akkor erre nincs szükség és a pártprogramból az idevonatkozó pontot ki kell törölni. (44. 1.) A szociáldemokrata párt a termelési eszközök államosítását nem adópolitikai

célokból tartja kívánatosnak, hanem a gazdasági és politikai uralom elnyerése, a kollektív termelési rend megteremtése miatt. Amíg ez a cél el nem érhető, szociálpolitikai okokból, a munkások sorsának javítása végett kívánja az államosítást.

Már előzőleg említettük, hogy mai szemmel nézve a dolgot, a gyors akkumuláció már nem oly jelentős előfeltétele a gazdasági fejlődésnek, mint ahogy azt Marx és Engels hitték. A háború tapasztalatai beigazolták, hogy a mai gazdasági rend legnagyobb baja a *termelés anarchiája*, az, hogy a javak termelése minden átgondolt rendszer, előzetes terv és költségkímélés nélkül történik. A magángazdasági elv uralma folytán mindenki annyit termelhet, amennyit anyagi eszközei megengednek, tekintet nélkül arra, hogy a szükségletet a meglévő vállalatok kielégítik-e és hogy a termelt áruk elsőrendű, vagy luxus szükségleteket elégítenek-e ki. A német birodalomban a polgári segédszolgálatról szóló törvény széleskörű felhatalmazásai alapján rendszert akarnak hozni a termelés szervezetébe. Például valamely városban 5—6 malom dolgozik, de a szükséglet kielégítésére két malomnak termelése teljesen elegendő. A malmok egymással kartellben vannak, és az egyensúlyt úgy állítják helyre, hogy a hét néhány napján minden malom szünetel. Ha az őrlést két malomba koncentrálják, ez a termelési költségeket óriási mérvben csökkentené és a felszabaduló munkaerőket más vállalatokban lehet elhelyezni. A *Kettenhandel* teljes megszorításával is igyekeznek majd a közvetítés felesleges láncszemeit kikapcsolni és ezzel az áruk lényeges olcsóbbodását elérni. Azok az előnyök, melyek a közre ebből haramiának, Mérnek azzal a hátránnyal, amely a profitcsökkentés és az akkumuláció lassulása folytán áll elő. Mindaddig, amíg az akkumulált tőkék felhasználását nem az összesség érdekei irányítják, addig a tőkefelhalmozódás csökkenése nem is káros. *A termelés helyes szervezése legyen a jelszó és ne az akkumuláció gyorsítása.* Igen helyesen mutat rá a Hoch birodalmi gyűlési képviselő,⁹ aki szintén a többségi pártnak tagja, hogy a termelés nem elsősorban tőkekérdés, nem az a döntő szempont, hogy mily nagy a nyers- és segédanyagokból, a munkaeszközökből álló vagyon, hanem hogy mily fokon áll a munkásság testi, szellemi és erkölcsi fejlődése. Ő nem fél a tőkefelhalmozódás meglágyulásától és kijelenti, hogy a legmagasabb jövedelmi adók sem ártanak annyira a termelésnek, mint az oly adónemek, melyek a munkásság megélhetését nehezítik meg.

Az állami monopólium, mint bevételi forrás, csak úgy juttathat a kincstár részére nagyobb jövedelmet, ha az egyed-árusági cikkek árát az állam rendkívül felemeli. A magyar sójövédék 400%-os, a dohány jövédék 150%-os haszonnal dolgozik. Cunow is elismeri, hogy ez be fog következni, de azzal nyugszik bele a dologba, hogy ha már áremelésnek kell jönni, akkor hát inkább élvezze azt az állam, mint a magántőkések. Ha azonban az államnak megvan az az ereje, hogy az ártöbbletet a saját részére foglalja le, akkor azt is megteheti, hogy az áremelést teljesen megakadályozza és a fogyasztás megdrá-

⁹Id. m. 20. 1.

gitásából nemcsak a magántőkéknek nem enged hasznot húzni, de saját maga is tartózkodik ettől.

Steinmann-Bucher a német nemzeti vagyonról írt könyvében¹⁰ azt a tételt állítja fel, hogy a háború egyenlő a gazdagodás emelkedésével, a német nemzeti vagyon a háború alatt és annak folytán jelentékenyen emelkedett és valóságos dicsőhimnuszt zeng a mai magas árak nemzetfejlesztő hatásáról. Ő szintén a monopóliumok híve és azt ajánlja, hogy az állam szállítsa le a háború után a mai magas árakat, de a békeárakhoz többé ne térjen vissza és a két ár között meglévő *Spannung*-ot használja fel jövedelme gyarapítására.

Alig képzelhető kínosabb kiábrándulás, mint amely a szociáldemokrata párt többségét a háborús adójavaslatok előterjesztésével 1916 tavaszán érte. Ez a kiábrándulás a legélénkebben tükröződik vissza a többséghez tartozó két birodalmi gyűlési képviselőnek, Gustav Hochnak és Wilhelm Keilnak írásaiban.¹¹

Helfferrich öt adó javaslatot terjesztett a birodalmi gyűlés elé. Egy javaslat fogyasztási adót emelt, három a forgalmi adókat és csak egyetlenegy hozott köz ülök egyenes adót.

Az egyik javaslat felemelte a *dohány* vámját 50—100%-kal, a dohány termelési adót körülbelül 25%-kal, a cigarettára háborús adóptlékot léptetett életbe, úgy hogy az adóemelés éppen azoknál a cigarettafajtáknál tesz ki 100%-ot, amelyek a legáltalánosabb fogyasztás tárgyai. A dohányadók felemeléséből a kormány 160 millió márka többletet várt, a *posta- és távírdadójak felemeléséből* pedig 200 millió márkát. Az emelés mérve átlagban 50% körül mozgott, sok tételnél azonban a 100%-ot is meghaladta. A portóemelés a várost sújtotta a faluval szemben, melynek lakossága sokkal kevesebbet veszi a postát igénybe. Minél magasabb a munkásság szellemi színvonala, annál érzékenyebben érinti az ily díj emelés, de különösen erősen károsítja ez a szakszervezeteket, melyek óriási levelezést bonyolítanak le. Az új adók közül a forgalmi adók csoportjába tartoztak még a *szállítási okmányokra rótt bélyegilleték* és *nyugtabélyeg*. Úgy a javaslatok indokolása, mint hivatalos kormánynyilatkozatok elismerték, hogy ezek az illetékek a vevőkre, a fogyasztókra a legnagyobb könnyebbséggel átháríthatók. A háború alatt és utána mindaddig, amíg a teljes vagy részleges áruhiány miatt a fogyasztó a termelőnek, a vevő az eladónak teljesen ki van szolgáltatva, minden forgalmi adó, illeték és bélyeg áthárítható és így fogyasztási adóvá válik.

A kormányjavaslatok egyetlen egyenes adót hoztak, a *hadinyereségadót*. Az adó nem a tulajdonképeni háborús többletjövedelmet sújtotta, hanem a háború folyama alatt elért vagyonszaporulatot. A jövedelemszaporulatot könnyű megállapítani, a vagyont már sokkal nehezebb, különösen akkor, ha a vagyontárgyak forgalomba nem kerülnek. Az agráriusok

¹⁰ Arnold Steinmann-Bucher: *Deutschlands Volksvermögen im Krieg*. Finanzwirtschaftliche Zeitfragen. 24. Heft. Stuttgart, 1916.

¹¹ Wilhelm Keil: *Die ersten Kriegssteuern und die Sozialdemokratie*. Berlin, 1916.

könnyen kihúzzhatják magukat az adó alól. A jövedelemtöbblet a javaslat szerint csak akkor esik adó alá, ha már vagyonszaporulattá alakult át.

Helyesen jegyezte meg a *Frankfurter Zeitung*,¹² hogy ezek az új adónemek elsősorban a várost, az ipart és kereskedelmet terhelik és hogy az adózóképesség szerinti adóztatáshoz semmi közük nincs. Igen helyesen mutatott rá arra is, hogy *békeidőben a javaslatoknak nemcsak elfogadása, hanem még előterjesztése is lehetetlen lett volna*. Valóban így is van. Nemcsak a cenzúra, a gyülekezési szabadság felfüggesztése és a népies agitáció megszorítása okozta azt, hogy a birodalmi kormány ily javaslatokat terjesztett elő, de a német szociáldemokrata párt többségének magatartása is. A kormány joggal bízhatott abban, hogy a párt nem mondja fel emiatt a barátságot és komoly eszközhöz a javaslatok megbuktatása végett nyúlni nem fog.

A szociáldemokrata párt mindent megtett, hogy a javaslatokat megjavítsa. Cunow és mások fennhangon hirdették, hogy az adókérdések feletti döntést nem lehet a polgári pártoknak átengedni, és hogy valóságos ostobaságot követne el a párt, ha a kisebbség taktikáját utánozná és az összes javaslatok ellen állást foglalna. *Keine Ausschaltung*, — kiáltották. A szociáldemokrata párt elárulná a munkásság érdekeit, ha nem igyekezne az adótárgyalásokban résztvenni és a javaslatok intézkedéseit megjavítani.

A párt először az örökségi adónak kiterjesztését és nagymérvű felemelését indítványozta. Indítványait elvetették. Ugyanígy jártak azok a javaslatok, melyek a meglévő örökségi adó tételeinek fokozására irányultak. Indítványozták az 1913-ban beszedett rendkívüli hadiadó (*Wehrbeitrag*) újabb kivetését. Ezt is elvetették. A hadinyereségadón annyiban történt változás, hogy hadiadónak nevezték el, s nemcsak a vagyonszaporulat adóköteles, de egyúttal minden vagyon, amely a háború alatt értékében 10%-nál kevesebbel csökkent, 1%-os adót köteles fizetni. A részvénytársaságok adókulcsát felemelték, persze nem oly arányban, mint a szociáldemokrata párt kívánta. A posta megdrágítása ellen a párt a legerélyesebben állást foglalt, eredmény nélkül. A fuvarlevélbélyeget és nyugtabélyeget Cunow csábszavai dacára a párt a leghevesebben ellenezte, abból az indokból, hogy ezek a fogyasztókra átháríthatók. Az áthárítás legfeljebb csak a legkisebb termelőknél és kereskedőknél fog nehézséggel járni, ami a tőkeerős vállalatok túlsúlyát fokozza és a versenyzők körének megszorításával a piac feletti uralmukat teljessé teszi. Attól is félték, hogy a számlabélyegek terhét, mely a birodalmi gyűlés tárgyalása alatt az áruforgalomra rótt illetékké (*Warenumsatzstempel*) és így valójában egyenes adóvá alakult át, éppen azok a legkisebb üzletek fogják megsínyleni, mezeknek tulajdonosai a lövészárkokban küzdenek és üzleteiket a családtagok vezetik. A szociáldemokrata párt akciójának teljes sikertelensége folytán másképen nem tudott magán könnyíteni, minthogy a hadiadó kivételével az összes adójavaslatokat elvetette és a rendes költségvetés ellen szavazott. Beállt tehát az a ferde helyzet,

¹² Idézve Keil, 17. 1.

hogy a párt többsége megszavazta azokat a hiteleket, melyek a háború folytatására szükségesek, ellenben elvetette a renden költségvetést, amelyben a közigazgatás, közoktatás, szociálpolitika, földművelés, ipar és kereskedelem érdekében történő kiadások foglaltatnak.

A kudarc, amely a szociáldemokrata párt többségének magatartása, folytán Cunowot és a párt jobbszárnyán álló elemeket érte, igen súlyos volt Ezek váltig azt, prédikálták, hogy a szociáldemokrata párt ne kapcsolja ki magát a gyakorlati politikából és ne károsítsa meg a munkásságot merev dogmatikus állásfoglalással. A párt valóban mindent megtett, amit a réalpolitika csak kívánhat, és még sem ért el semmi eredményt. Hiába fuvolázott Cunow, hogy milyen jók is azok a forgalmi adók és mennyire káros az a munkásosztályra, ha a tőkésék egyenes adóját túlságosan felemelik. A szociáldemokrata párt mégis elvetette a forgalmi adókat, mert lehetetlen volt be nem látnia, hogy azokat áthárítás folytán a munkásság fogja viselni. A párt mégis követelte a hadinyereség-adónak oly emelését, amely a nyereség túlnyomó részét az államnak juttatja és az örökségi adót az örökrész értékének 75%-áig akarta fokozni, ami csökkentette volna az akkumulációt.

De a szociáldemokrata párt kudarca is letagadhatatlan volt. Hiába tüntette ki magát hazafias magaviseletével, hiába ragaszkodott az 1914 augusztus 4-én létrejött pártközi egységhez, hiába szavazta meg a hadihiteleket és közösitette ki magából a párt kisebbségét, érdemei nem leltek méltánylásra, az osztályérdekek kielégítése előbbre való volt. Hoch és Keil is azzal könnyítenek a lelkükön, hogy mint Cunow. Ők is a kisebbséget gáncsolják, mely ellene szavazott minden adójavaslatnak, így természetesen a hadiadót is elvetette, pedig csak a vagyonosabb elemeket éri. Ők is azt mondják, hogy ily magatartással a pártnak minden politikai jelentősége megszűnik, ezzel saját magát kapcsolja ki a gyakorlati politikából. De ha egy párt opportunistá magatartása dacára sem tud semmi eredményt elérni, akkor nemcsak méltóságosabb, hanem okosabb is az elvi állásponton megmaradni. A német szociáldemokráciának nagy sikerei rendszerint nem azokban az eredményekben rejlettek, amelyeket olyképen ért el, hogy a politikában az alkudozások terére lépett, hanem abban az óriási negatív súlyban, amit fenyegető fejlődése jelentett. A polgári pártok és a kormányok minden elhatározásuknál abból indultak ki, hogy vajjon ezt a szociáldemokrata párt nem fogja-e ellenök kihasználhatni és nem fogja-e ez az intézkedés a szocialista szavazatok számát szaporítani. Az 1913. évi *Wehrbeitrag*, mely 1 milliárd márka egyenes adót rótt a vagyonos elemekre, annak volt köszönhető, hogy a szociáldemokrata párt az előző évben 4½ millió szavazatot kapott, s attól kellett félni, hogy ha a fegyverkezés terhét egészen a tömegekre hárítják, akkor a legközelebbi választáson többségre jut. Ha Scheidemann már akkor is oly erős támasza a kormánynak, mint most, akkor a rendkívüli hadihitelt kölcsönökből és a közvetett adók emeléséből fedtezték volna. Ma, amikor a szociáldemokrata párt vezető elemeinek túlnyomó része imperialista politikussá vált, a kormánynak a párt többségétől félni oka nincs. A német kormány

demokratikusabb adópolitikát csak akkor fog követni, *ha a pénzügyi helyzet súlya erre feltétlenül kényszeríti*, vagy pedig ha a párt jelenlegi kisebbsége a szociáldemokrata párt választóinak többségét fogja jelenteni. A többségi párt „*zimmerein*” viselkedéssel és részletkérdésekben való sikerek hajszolásával sosem fog komoly eredményt elérni.

E cikk már meg volt írva, midőn, az újságokban megjelent az a hír, hogy a német kormány a háború összes költségeit egyszeri vagyónadó kivetésével akarja fedezni, és pedig úgy, hogy rendkívüli vagyónadó címén az adóköteles polgárok vagyonának $\frac{1}{4}$ -ét, sőt $\frac{1}{3}$ -át is el fogja venni. Mégis, nem tudni, mennyiben felel meg ez a hír a valóságnak. Ha az adókulcs nem is lesz ily radikális, a rendkívüli vagyónadó elől kitérni nem lehet, ha a háború még sokáig tart. Angliából is jönnek hírek, hogy a kormány 10%-os rendkívüli vagyónadó behozatalát tervezi. Mit szól ehhez Cunow? Egyik cikkében a *Vorwärts* ellen fordult, melyben abban az időben még ellenzéki cikkek is megjelenhettek. Azt kérdezi, vajjon komolyan hiszi-e a *Vorwärts*, hogy a háború milliárdos költségeit egyenes adókkal lehetne fedezni? Ha igen, úgy siessen és hozza nyilvánosságra adó-receptjét! Azóta az ellenzék ki van zárva a *Vorwärts* hasábjairól, s így helyette a kormány jelentkezik a boldogító adó-recepttel. Ha ez az adó csak 10%-ra rúgna, ez is ma 40 milliárd márkát jelentene. Németország évi tőke-megtakarítása a háború előtt Helfferich szerint 8 milliárd márka volt,¹³ az adó tehát ötévi tőkefelhalmozódást emésztene fel. A 25%-os adó pedig 12 év megtakarítását nyelné el. Úgy látszik, a kapitalista társadalom kevésbé félti magát, mint Cunow. Elérte azok tragikomikuma, akik pápábbak akartak lenni a pápánál.

¹³ Karl Helfferich: *Deutschlands Volkswohlstand 1888—1913*. Berlin, 1913. 123. 1.